

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אב התשפ"ה
מפטיר שמעון דבר-יהודה (ירמיה ב)

פרשת מטות מסעי

עלון פרפראות בפרשה וחידושי תורה מא' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת מטות 112 פסוקים, בפרשת מסעי 132 פסוקים. סה"כ 244 פסוקים הגוף, כל יצא צבא, מפת מדין
יש בהן שלש מצות עשה וחמש מצות לא תעשה עשה (ספר החינוך)

עשה: דין הפרת נדרים • מצות ישראל לתת ערים ללויים לשבת בהן והן קולטות • מצוה על בית דין להשליך מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט ועל
הרוצח בעצמו ללכת שם. **לא תעשה:** שלא נחל דברינו בנדרים • שלא להרוג מחויב קודם שיעמוד בדין • שלא יורה עד בדין שהעיד בו בדיני נפשות • שלא
ליקח כופר להציל ממות הרוצח • שלא נקח כופר ממחויב גלות לפוטרו מן הגלות.

פרשת מטות מחוברת בדרך כלל לפרשת מסעי. הסיבה היא משום שפרשת דברים נקראת תמיד לפני תשעה באב.

משונכנס אב ממעטין בשמחה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשם שמשונכנס אב ממעטין בשמחה - קד משונכנס אדר מרבין
בשמחה. אמר רב פפא: הלך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה באב - דריע מזליה [ישראל שיש לו דין ומשפט עם נכרי, ישתמט ממנו
בחודש אב, הואיל ורע מזלו של חודש זה], ולימצי נפשיה באדר - דכריא מזליה [וימציא עצמו לדון עמו בחודש אדר שטוב מזלו]. כתבו התוס' - פירוש
משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב. (תענית כט ב)

אדר בגימטריא 205 - אב בגימטריא 3 - ההפרש ביניהם 202 כמנין רב. לרמוז באב ממעטין ובאדר מרבין. תמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר
בתמוז, ותמשה בתשעה באב (משנה תענית ד ט). באב היה חמשת דברים של פורענות לכך ממעטין בשמחה הפך אתוון חמשה. ובאדר נעשה נס בחמשה שגזר
הריגה על אנשים ונשים ובנים ובנות הרי ארבע גזירות מיתה וגם שללם לבוז ועשה הקב"ה וניצולו כולם, לכן מרבין בשמחה שהיא אותיות חמשה ולכן
תיקנו בברכה חמשה לשונות של גאולה. (בן יהיודע - תענית כט ב)

באחד לחודש אב, ויעל אהרן הפקח אל הר הקר במדבר לג לה, הנה בו נראו בגימטריא אהרן ראשי הקרים, ובכאן נראו כל העדה במדבר כ כט אל תקרי
'ויראו' אלא 'ויראו' שנסתלקו ענני כבוד תענית ט א. וישמע הפנעני מלך ערד במדבר כא א. ערד בקליפה בגימטריא (זה לעומת זה) לא"ה רח"ל בקדושה.
(274) [ובחדש הזה דייקא וישמע הפנעני וכו', להיות שפגמו בשמיעה, כמו שכתבנו לעיל (אות ג)]. עוד אהרן ח"י בגימטריא ער"ד (274) לא היה שליטה
למלך ערד; אך כשמע כי מ"ת אהרן בגימטריא תרצ"ו וקסבר ניתנה רשות להלחם וכו' תענית ט א. תשכיל ותדע, תרצ"ו הם ב' בתי דינים קש"ה ורפ"ה
(696), סוד ב' ימים דראש השנה, לא"ה רח"ל זה לעומת זה ער"ד, הבן. (בני יששכר מאמרי חודש אב ח)

בחודש הזה יכוין לתקן מידת הוד כמו שכתב בספר מעשה הצדקה, ויזהר ביותר לכבד ללומדי תורה ולרוץ בדבר מצוה ולהחזיק ברכים כושלות, ולהיות
אוהב שלום ורודף שלום יותר משאר חדשים, ובא וראה מפלאות תמים דעים, דאהרן כהנא דבחינתו בהוד היתה מיתתו בראש חודש אב, דהורה על גודל
צדקותו שיורד על פי מדותיו, והמתענה תענית חלום בראש חודש אב אין צריך תענית לתעניתיה. (מועד לכל חי)

אריה שאג מי לא יירא א-דני י-הוה דבר מי לא ינבא. (עמוס ג ח) **אריה שאג** הוא מזל אריה שאג בחודש אב שהוא חדשו, ש'הדליק א'ש ג'דול נוטריקון
שא"ג בבית המקדש, וגם כן הוא נוטריקון ש'ככה א'ור ג'דול והוא אורו בית המקדש, מי לא יירא ממדת הדין מאחר שראה שהקדוש ברוך הוא לא נשא
פנים אפילו לביתו שהחריבו פשיטא שלא ישא פנים לשום אדם, וכי א-דני י-הוה דבר שהוא מדת הדין הרפה ושורש הדין שדיבר בלשון עז דדיבור לשון עז
הוא כמו שאמרו זכרונם לברכה, **מי לא ינבא** עליו כלומר, מי יאמר שלא תהיה הנבואה הקשה והעזה ההיא עליו כי ינצל ממנה, אם לא יהיה ראוי פשיטא
שלא יהיה כן מאחר שלא נשא פנים אפילו לביתו, (סופי ענבים סימן ל"א)
חודש אב - רמז בשם החודש אב ראשי תיבות א'דום ב'בל והם השני החורבנות. (מועד לכל חי סימן י - בשם השל"ה הקדוש)

לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ג) הכוונה לא יחל דברו כי כל דיבור אם טוב ואם רע עושה פעולה למעלה ובורא סניגורין או קטיגורין וז"ש ככל
היוצא מפיו יעשה אם טוב ואם רע. (מדבר קדמות מערכת ד בשם רבי שמעון טירנו) שמכל דיבור של האדם נברא מלאך, מדיבור טוב - מלאך טוב ולהפך ח"ו. **ככל
היצא מפיו -** כפי מה שיוצא מפה האדם - **יעשה** - נהיה רושם בכל העולמות לטוב או ח"ו לרע. (אהבת דוד דרוש י"ג)
וכן מסופר בגמרא על רבי יהושע בן לוי פי הוה שכיב, אמרו ליה למלאך המות: זיל, עביד ליה רעותיה. אזל איתחזי ליה. אמר ליה: אחוי לי דוקטאי. אמר
ליה: לחיי. אמר ליה: הב לי ספינה, דלמא מבעתת לי באורקא. תבה ניהליה. פי מטא לקתם דלייה, קא מתני ליה. שנור נפל לקהוא גיסא. נקטיה בקרנא
דגלימיה. אמר ליה: בשבועתא דלא אטינא. אמר קודשא בריך הוא: **אי איתשיל אשבועתא - ניהדר. אי לא - לא ניהדר.** (כתובות עז:)

יום אחד יש בשבוע לכל אדם שבאותו יום יצליח ולא ימות באותו יום. (מדבר קדמות מערכת י)

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה י-הוה. (ב) **ראשי המטות** ר"ת רב או שלושה יתירו הנדר.
משה ר"ת מומחה שלושה הדיוטות. (עטרת זקנים)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן. (ג ד)
ד' פרשות מתחילים באלה: פרשת נח - **אלה תולדות נח**, פרשת פקודי - **אלה פקודי המשכן**, פרשת מסעי - **אלה מסעי בני ישראל**, פרשת דברים - **אלה
הדברים**. ד' פעמים **אלה** בגימטריא קמ"ד (144). ששת ימי בראשית הם קמ"ד שעות עם הלילות. (24*6). מהלך העולם קמ"ד אלף יום. כיצד, מצרים
מהלך מ' יום. והוא אחד מן ס' בכוש וכוש אחד מן ס' של העולם הרי קמ"ד אלף יום, והיינו **אלה** ד' פעמים. (עטרת זקנים)
אלה רמז על ל"ו מסכתות, ל"ו כריתות, ל"ו טפחים בלוחות, ל"ו ברכות של תפילה ביום [בכל תפילה י"ח ברכות], דהיינו שחרית ומנחה, ואילו ערבית אין
לה קבע, לא פחות עלמא מ- ל"ו צדיקים שבכל דור שמקבלים פני שכינה. (פענה רזא - ריש דברים)

אלה מסעי - החניות נקראו גם כן מסעות שהיו מסיעין"ן מסועות"ן ומבררים ניצוצי הקדושה בין בדרך הילוכם בין בחנייתם והיו יושבים במסע זמן מה לפי
שיעור ניצוצי הקדושה אשר שם והכל במידה ובמשקל ככל אשר ישית יוצר בראשית אל דעות. ותיבות **אלה מסעי** גימטריא **גבורה** (216) שהיה צריך
גבורה להוציא לאור ניצוצות הקדושה מהמדבר הגדול והנורא. והמסעות הם מ"ב כנגד שם מ"ב וכל שם מ"ב להעלות. והרב כתנות אור פי' דאיתא **אלה
מסעי** כאן רמזה תורה שילכו בגלות ואיתא אם הגאולה היתה ע"י הקב"ה היתה קיימת אך הגאולה ע"י בשר ודם עוברת כשם שהבשר ודם עובר וז"ש **אלה
מסעי** רמז שילכו בגלות והטעם אשר יצאו ממצרים **ביד משה ואהרן**. שהיו בשר ודם וכשהגאולה ע"י בשר ודם אינה קיימת ויש גלות.
אלה מסעי בני ישראל ר"ת ד' גלויות אדום מדי בבל יון. **מסעי בני ישראל** ר"ת בגימטריא **בן**. וכן ר"ת אדום מדי בבל יון בגימטריא **בן** עם הכולל. שם נ"ב
רמז דהשכינה עמנו בגלויות כי שם ב"ן רומז לשכינה כידוע. (נחל קדושים)

שאלות

- א. **שָׂא אֶת רֹאשׁ מְלֻקֹּחַ הַשְּׂבִי בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה אֹתָהּ וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה.** (לא כו) לכאורה קשה מאחר שצוה להם משה (לא ז) **וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָל זָכָר בָּטָף,** מאין בא להם שבי ומלקוח שיחלקו אותו ביניהם.
- ב. **וַיִּתֵּן מִנְשָׂה אֶת הַגִּלְעָד לְמַכִּיר בֶּן מִנְשָׂה וַיֵּשֶׁב בָּהּ.** (לב ז) בדברי הימים (א ב כא כב) מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו בת מכיר בן מנשה. מה הטעם שנתן משה רבינו דווקא למכיר את הגלעד לנחלה ראשון, יותר מבני בן מנשה האחרים. ועוד נמצא שהוא מערב נחלת בן יהודה עם מנשה.
- ב. **וְאִם הִפְרָה יִפְר אֹתָם אַחֲרָי שְׂמִיעוּ וַנִּשְׂא אֶת עֹנֵהָ.** (ל טו) מה הטעם שנכתב **וַנִּשְׂא אֶת עֹנֵהָ** רק בהפרת הבעל ולא בהפרת האב או הארוס.
- ג. **אֵלֶּף לַמִּטָּה אֵלֶּף לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצַבָּא.** (לא ד) פרש"י - לרבות שְׂבִיט לוי (ספרי). לכאורה משה רבינו שהיה משבט לוי למה לא הלך עמם בעצמו להילחם במדין. והקב"ה ציוה אותו (לא ב) **נָקַם נַקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי תֹאסֵף אֵל עַמִּיד.**
- ד. **וְאִם הִפְרָה יִפְר אֹתָם אַחֲרָי שְׂמִיעוּ וַנִּשְׂא אֶת עֹנֵהָ.** (ל טו) פרש"י - הוא נִכְנַס תַּחְתֶּיהָ. לְמַדְנָה מִכָּאן שֶׁהַגֹּרֵם תִּקְלָה לְחִבְרוֹ, הוא נִכְנַס תַּחְתֶּיהָ לְכָל עַנְשֵׁין (ספרי). לכאורה קשה מדוע נכנס הבעל תחת האישה שהרי ק"ל אין שלייה לדבר עבירה וכאן גרע עוד משליח.
- ה. מדוע במלחמת סיחון ועוג לא נצטוו כבר על טבילת כלים.
- ו. איזו היא המצווה החמורה מכל מצוות התורה כולה? מכל תרי"ג מצוות הקיימות בתורה, היינו איזו מצווה היא הקשה ביותר לקיום?
- ו. רמז בפרשה שכל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים.
- ז. **עֲטוּרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וְשִׁכְמֹם וְנוֹב וְיַבְעֹן.** (לב ג) אָמַר רַב הוֹנָא בְרִי הִוְדָה, אָמַר רַבִּי אֲמִי: לְעוֹלָם יִשְׁלִים אָדָם פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצְּבוּר. שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד מִתְּרַגוּם. וְאֶפְלוּ 'עֲטוּרוֹת וְדִיבֹן'. שְׁכָל הַמְּשָׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצְּבוּר מֵאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְשִׁנּוּתָיו. פרש"י - שאין בו תרגום, שצריך לקרותו שלושה פעמים. (ברכות ה א) לכאורה קשה מדוע נקטה הגמרא את הפסוק **עֲטוּרוֹת וְדִיבֹן** שעל כל פנים יש בו תרגום ירושלמי ולא הביאה הפסוקים של שמות השבטים (שמות ב) **רְאוּבוֹן שְׂמִיעוֹן לוי וַיהוּדָה** שאין עליהם תרגום כלל.
- ח. **וְאִשָּׁה כִּי תִדָּר נָדָר לִי-הִנֵּה (ל ד) וְהִפְרָה אֶת נְדָרָהּ (ל ט) מה הטעם שהתרת חכם שנקראת 'התרה' והפרת אב ובעל נקראת 'הפרה'. נִחְלָה מִבְּחֻלָּת [מִבְּחֻלָּת] בְּרֹאשֻׁנָה וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבְרָךְ.** (משלי כ כא) מה הטעם דכתיב **מבחלת וקרי מבחלת**. (והקשר לפרשה)
- ט. **וְאִתָּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָרֶג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בְּחִלָּל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִתָּם וְשָׂבִיכֶם.** (לא יט) מה הטעם שהזהיר הקב"ה הזאת שלישי ושבועי במלחמת מדין, מה שלא עשה כן במלחמת שבעה עממים.
- י. **וַיִּתֵּן לָהֶם מִנְשָׂה לְבָנֵי גֵד וְלְבָנֵי רְאוּבוֹן וְלַחֲצִי שְׂבִיט מִנְשָׂה (לב ג) מה עניין לחלק את שבט מנשה לשני הצאים בארץ ישראל ובעבר הירדן, ועוד שהרי הם כלל לא ביקשו זאת, דכתיב (לב כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן אֵל מִנְשָׂה לְאָמֹר.**
- כ. **וַנִּקְרַב אֶת קָרְבוֹן יְ-הוָה אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר מִצֵּא כְלִי זָהָב אֲצִעְדָה וְצִמִּיד טִבְעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁינוּ לְפָנֵי יְ-הוָה.** (לא ג) אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו מיד **וַנִּקְרַב אֶת קָרְבוֹן יְ-הוָה.** (שבת סד.) לכאורה הרי מצינו שאשת יפת תואר מותרת במלחמה ואיזה עבירה ואיזה הרהור עבירה יש כאן.
- כ. **יָאת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הֲרֹגוּ בְּתַרְבּוּ.** (לא ה) פרש"י - שְׁהִיָּה בַלְעָם עִמָּהֶם, וּמִפְרִיט מַלְכֵי מִדְיָן בְּכַשְׁפִּים, וְהוּא עֲצָמוֹ פּוֹרֵט עִמָּהֶם. הֲרָאָה לָהֶם אֶת הַצִּיץ שְׁהִשָּׁם תְּקוּם בּוֹ, וְהֵם נוֹפְלִים. לָכֵן נֹאמַר: 'עַל חַלְלֵיהֶם' (לא ו). מה הטעם שפנחס הרגם דווקא באופן הזה.
- ל. **וַיַּעֲזֹר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן לְאָמֹר אֶת אֲשֶׁר דָּבַר יְ-הוָה אֵל עַבְדֶּיךָ בֶּן נַעֲשָׂה.** (לב לא) משה רבינו משבח את שבט גד באמרו (דברים לג כא) **צִדְקַת יְ-הוָה עֲשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל.** פרש"י - שְׁהִאֲמִינוּ דְבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לְעֵבֶר אֶת הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁכַּפְּשׂוּ וְחִלְקוּ. מה ההבדל בין 'צדקה' ל'משפט'. מה בדרגה יותר גבוהה צדקה או משפט.
- מ. הֲתֵר נְדָרִים פּוֹרְחִין בְּאֹיִר, וְאֵין לָהֶם עַל מַה שִׁיִּסְמְכוּ. (חגיגה י.) מה הטעם שהשתמשו חז"ל בלשון 'פורחין בְּאֹיִר'.
- מ. **וְאִתָּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָרֶג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בְּחִלָּל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִתָּם וְשָׂבִיכֶם.** (לא יט) מה הטעם שהיו צריכים הזאה בשלישי ושבועי, וק"ל קברי גויים אינם מטמאים.
- נ. **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְ-הוָה אֶת מִנְשָׂה.** (לא כא) **כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִבֹּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטִהַר אֹךְ בְּמֵי נֹדָה יִתְחַטְּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא יִבֹּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמַּיִם.** (לא כג) מה הטעם שנקט לשון חֻקַּת על הגעלת כלים.
- נ. **וַנְּדַר אֶלְמִנָּה וְגִרְשָׁה כָּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁה יָקוּם עָלֶיהָ.** (ל י) לכאורה כתוב זה מיותר שהרי ודאי שאם אין לה בעל אין מי שיפר לה וממילא צריכה לקיים הנדר.
- ס. **זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגַבְלִיתָהּ סָבִיב.** (לד יב) תָּנוּ רַבָּנֵן: הָרֹאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל [וי"ג בתי כנסיות] בְּיִשׁוּבָן אֹמֶר: 'בְּרוּךְ מַצִּיב אֶלְמִנָּה'. בְּחוּרְבָנָן, אֹמֶר: 'בְּרוּךְ זֵינֵן הָאָמֶת'. (ברכות נח:) פירוש כל הרואה קהילות ישראל ששבו לגבולן בארץ ישראל, וי"א דווקא בתי כנסיות וכדומה מברך 'בְּרוּךְ מַצִּיב אֶלְמִנָּה'. יש להבין מהו הלשון **גבול אֶלְמִנָּה**.
- ע. **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לַמִּטָּה הַיְהוּדָה כָּל בֶּן יִפְנָה.** וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׂמִיעוֹן שְׂמוּאֵל בֶּן עֲמִיהוּד. לַמִּטָּה בְּנֵימָן אֶלִידָד בֶּן כְּסִלּוֹן. (לד יט-כא) מה הטעם שבכל האחרים הזכיר **נְשִׂיא** ובאלו השלושה לא הזכיר נשיא.
- פ. **בְּלִתֵי כָּל בֶּן יִפְנָה הַקָּנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן כִּי מָלְאוּ אַחֲרָי יְ-הוָה.** (לב יב) לכאורה גם יאיר בן מנשה נכנס לארץ ונהרג לפני העי, כדאמרין (סנהדרין מד.) **וַיַּכּוּ מִהֶם אֲנָשֵׁי הָעִיר כְּשָׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ (יהושע ז ה) זֶה יֹאִיר בֶּן מִנְשָׂה שִׁשְׁקוֹל כְּנָגֵד רִבְּבָה שֶׁל סִנְהֶדְרִין.**
- צ. וְאָמַר רִבְּבָה בַר בַּר תָּנָה: אֲזַלִּי הַלְכִיתִי חַיִּי רֵאִיתִי דְהֶדְרָא לִּיהָ עֲקֻרְבָּא שְׁמִיפִים אֶת הַר סִינַי עֲקֻרְבִים, וְקִיָּמָא כִּי תִמְרֵי חוֹרְתֵי וְהֵם עוֹמְדִים וְקוֹמְתִים כְּמוֹ חֲמוּרִים לְבָנִים. שְׁמִעְתִּי בַת קוֹל שְׂאוּמְרָת: 'אִוִי לִי שְׁנֹשְׁבַעְתִּי הַגְּלוּת אֶת יִשְׂרָאֵל; וְעַכְשָׁיו שְׁנֹשְׁבַעְתִּי - מִי מִפְּרָ לִי?' (בב"ב עד.) מה הטעם שנקטו הלשון **מִפְּרָ** לגבי הקב"ה, והיינו כלשון 'הפרה' של בעל, ולא לשון 'התרה' כמו של חכם.
- ק. **וַיִּבְּאוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן וַיֹּאמְרוּ אֵל מִנְשָׂה וְאֵל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לְאָמֹר.** (לב ב) מה הטעם שהקדים את בני גד לבני ראובן והוא הבכור.
- ר. **וְאִם בַּיּוֹם שְׂמַע אִישָׁה יִגִּיא אֹתָהּ וְהִפְרָה אֶת נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ (ל ט) מה הטעם שאף אם אמרה במפורש שאינה נודרת על דעת אביה או בעלה, האב או הבעל יכולים להפר לה את נדרה.**
- ש. **נָקַם נַקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי תֹאסֵף אֵל עַמִּיד.** (לא ב) מה הטעם שהזכיר את פטירתו של משה כאן. הו"ל **נָקַם נַקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים**.
- ש. **וְנֹסֵב לָכֶם הַגְּבוּל מִגֵּב לַמַּעֲלָה עֲקֻרְבִים וְעֵבֶר צִנְהָ וְהִיא [וְהִיוּ] תּוֹצְאֹתָיו מִגֵּב לְקֹדֶשׁ בְּרִנְעָה וַיִּצָּא חֲצֵר אֲדָר וְעֵבֶר עֲצִמָנָה.** (לד ד) כאן משמע שקדש ברנע היתה מארץ כנען. והרי משה רבינו לא עבר את הירדן ומקדש ברנע שלח את המרגלים, דכתיב (במדבר לח ט) **בְּשִׁלְחֵי אִתָּם מִקְדָּשׁ בְּרִנְעָה לְרֵאוּת אֶת הָאָרֶץ**.
- ת. בכמה מקומות בש"ס מצינו בספק ממוני שנתר בלא הכרעה, (בב"מ ד ט) וכן בענייני איסור והיתר (מגילת תענית) הורו לנו חכמים 'יהא מונח עד שיבוא אליהו'. מה המקור וטעם הביטוי הזה.

תשובות

- א. אומות הנלוים אליהם לא היו מצווים להרוג שלא היו מאנשי מדין, ודווקא אנשי מדין היו מצווים להרוג. ומאותם אלו היה להם שבי באדם. (ילקוט האזובי)
- ב. בכור מבני מנשה היה לפיכך נתן לו משה תחילה, ולפי שהוא היה זקן [יותר מששים שנה] ולא יצא בצבא נתן לו עיר מבצר, וישב שם בעוד שהלכו בני עם ישראל וחזורו. (החזקוני) ובעבר הירדן לא הקפידו שתערב נחלת בן יהודה בנחלת מנשה. (מלבי"ם)*
- ב. בית דין של מעלה לא מענישים את האדם עד גיל עשרים. ובהפרת האב או הארוס לא שייך לומר **וְנִשְׂא אֶת צִנּוּתָהּ** מפני שאין מענישים בדיני שמים עד גיל עשרים, והפרת אב וארוס היא רק בנערה עד גיל י"ב ומחצה. (משך חכמה) והרמב"ן כתב שדיבר הכתוב בהווה כי האב יימנע מלעשות כך מפני שהוא אוהב את בתו, אבל הבעל אולי ישנא אותה ויחשוב לתת עליה אשם.
- ג. גדל משה רבינו במדין – לפיכך לא הלך בעצמו להילחם עמם. וביקרא דְשִׁמְתִּית מִיָּנִיה - לֹא תִשְׁדִּי בִּיה קָלָא. (בב"ק צב ב) בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן. (מושב זקנים)
- ד. דיני שמים חייב ולא בדיני אדם. (פנים יפות) וזה דווקא כשהאישה היתה שוגגת אך המכשיל חבירו באיסור כמו לפני עובר המכשיל גם אם הנכשל הוי מזיד (הרמב"ן)
- ה. הפקיר גוי את כליו וזכה בו ישראל אין צריך בטבילה. כיון שלא בא הכלי מרשות גוי לרשות ישראל. כיון שבמלחמה זו היו בכלל **לֹא תִחַפֶּה כָּל נַשְׂמָה** ולא נשאר מהם כלום אם כן נשארו הכלים הפקר ולא בעו טבילה. משא"כ במדין שהחיו הנקבות והם יורשות במקום שאין בן. (שו"ת חדות יעקב סימן מ"ב)*
- ו. **וְהִייתֶם גְּקִיִּים מִי-הִנֵּה וּמִיִּשְׂרָאֵל** (לב כב) גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחזור שבכולם אמר ליה **וְהִייתֶם גְּקִיִּים מִי-הִנֵּה וּמִיִּשְׂרָאֵל** (ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב) פירש הראב"ד איזה מצוה בתורה חמורה יותר מכולן שידבק בה האדם, **וְהִייתֶם גְּקִיִּים** היא המצוה החמורה שבתורה.
- ו. **וַיִּקְרָא לָהּ נָחַב בְּשֵׁמוֹ**. (לב מב) **וַיִּקְרָא לָהּ ר' לֶשׁוֹן הָרַע נָחַב**. (ילקוט ראובני) דאמרינן (פסחים ק"ה). **כָּל הַמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, וְכָל הַמְעִיד עֲדוֹת וְשָׁקֵר בְּבִירוֹ - רָאוּי לְהִשְׁלִיכוֹ לְקִלְבִּים**.
- ז. זיכרון עבודה זרה הוי בשמות אלו, שלא תאמר שאין לנו לתרגם פסוק זה ועל כן באו החכמים לומר שאף בפסוק הזה ראוי להזכירו שלא להקל בו. (רבינו בחיי) וְהִי וְהָאֱמֹרָיִים קוֹרִים צְרִיקָם עַל שֵׁם עֲבֹדַת אֱלִילִים שְׁלֶקֶם; וּבְנֵי רְאוּבֵן הַסְּבֹוּ אֶת שְׁמֵם לְשִׁמּוֹת אֲחֵרִים. וְנָהוּ **מוֹסַפְת שֵׁם**. (במדבר לב לח ר"י)
- ח. חרטה של הנודר תלויה בהתרת חכם ולכן לא שייך בה לשון הפרה אלא לשון התרה. לעומת הפרה היא בעל כרחו של הנודר ולכן בעל מפר נדרי אשתו. (תוס' ר"ד – ב"ב) לשון הפרה הוא דבר הנעקר ומתבטל בלא טעם, אבל החכם אינו מתיר אלא ע"י שמוצא לו חרטה ועוקר הנדר מעיקרו. (הרשב"ם)
- ח. ח' פעמים הוזכרו בני ראובן בפרשה ולבסוף (דה"א ה' כו) **וַיִּגְלַם לְרְאוּבֵנִי וְלְגָדִי**. ח' שנים גלו קודם לשאר השבטים. והוא רמוז בפסוק **נִחַלָה מִבְּחַלְת** [מְבַחֵלָת] **בְּרֵאשׁוֹנָה** שבני ראובן וגד נחלו בראשונה בעבר הירדן **וְאֶתְרִיתָה לֹא תִבְרָךְ** לפי שגלו קודם לשאר השבטים. (ילקוט האזובי)
- ט. טומאה הותרה בציבור – לפי שבמלחמת שבעה עממים היו כל ישראל במלחמה ואף גיעולי גויים לא נאסר להם שהרי הותרו כתלי דחזירי, דכתיב (דברים ו' יא) **וּבְתִימֵי מְלָאִים כָּל טוֹב**. אבל הכא במדין שאינו משבעה עממין ולא היו שם מישראל אלא **אֶלֶף לַמִּשְׁתָּה** נאסר עליהם גיעולי גויים וגם הוצרכו הזאת שלישי ושביעי לפי שנטמאו כשהרגו את המדינים. ועוד לפי שנטמאו בהם מישראל דכתיב (כה א) **וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר**. (החזקוני)*
- י. יוסף אביהם גרם לשבטים שקרעו בגדיהם במעשה הגביע, לפיכך ניתנה לו נחלתו בשני חלקים בשני עברי הירדן. (החזקוני בשם מדב"ר פד יט)*
- כ. כיבוש הארץ הותרה אשת יפת תואר ולא קודם. (החזקוני) **א"ו** היינו דווקא באשה אחת בלבד ופעם אחת, אבל שתיים ואפילו אחת מפעם שניה ואילך אסורה ואפילו בהרהור. (דעת זקנים)*
- כ. כהן היה פנחס – ואין יטמא למת ועל כן זרק עליהם חרב והרגו באוויר שלא נגע בהן. (טעמא דקרא)
- ל. לפנים משורת הדין היא 'צדקה' – 'משפט' הוא שורת הדין. צדקה היא יותר נכבדה ממשפט. זהו שאמר משה, **וּמִשְׁפָּטֵי עַם יִשְׂרָאֵל** כשקיבל על עצמו לצאת חלוצים לפני ישראל בשבע שנים של כיבוש, ועוד **צִדְקָתָהּ - הִנֵּה עֲשָׂה** כשהוסיף להתחייב על שבע שנות החלוקה, שלא נתבקש כלל. (פניני הגר"א)
- מ. מלאך הנברא מנדר תלוי ועומד עד גמר בריאתו עד שישלם הנדר, עד אז לא נשלם המלאך. שהרי מכל מצוה נברא מלאך. ('אלף כתב' בשם רבי שמשון מאוסטרופולי)*
- מ. משומד אחד מישראל היה במדין והרגוהו ישראל, ואע"פ שחטא ישראל הוא ולא נודע מי הרגו, על כן היו צריכים כולם הזאה יום שלישי ויום שביעי מספק. (מדרש אגדה)
- נ. נותן טעם לפגם מותר (פסחים מד ב) - וגעולי גוים חידוש הוא לכך אמר **זאת חקת התורה**. (נחל קדומים)
- נ. נערה שהיא גרושה או אלמנה קמ"ל שאינה חוזרת לרשות אביה אחר שנאלמנה או נתגרשה מן הנישואים אלא היא ברשת עצמה. (רלב"ג)*
- ס. סמוך לגבול ארץ ישראל תסופח הקרקע שהתקדשה על ידי תורה ותפילה של בני ישראל – וזהו שאמרו חז"ל (מגילה כט א) **עֲתִידִין פְּתֵי כְּנָסוֹת וּבְתֵי מְדָרְשׁוֹת שֶׁבְּכָל שְׁיָקִבְעוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל**. ואין הכוונה על הבתים כי אם על הקרקע. ולא ייתכן שתצורף קרקע מארץ טמאה בתוך ארץ ישראל שהרי הארץ קדושה מאז בריאת העולם, על כרחך שתסופח הקרקע בסמוך לגבול ארץ ישראל. וזהו 'בְּרֹוֹף מְצִיב גְּבוּל אֶלְמָנָה' היות ועל גבולה של הארץ מדובר. (פניני הגר"א)*
- ע. עבירה של זמרי עם כזבי בת צור שהיה נשיא בית אב לשמעוני גרמה לכך שלא זכה להיקרא כאן נשיא. שבט בנימין לא זכו להיקרא נשיא לפי שגלוי וידוע לפניו מה שעשית להיות בפילגש בגבעה בשבט בנימין. ועוד הואיל ו**אֶלְדָד וּמִדְדָד מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה** (במדבר יא כז) והוא אלידד בן כסלון, הואיל ונתקיים לנו שנתנבא לא רצה לקרותו נשיא, דנביא עדיף מנשיא ומעלין בקודש ואין מורידין. וכלב ידוע שהוא היה מן המרגלים ושם נאמר (במדבר יג ב) **לְמִשְׁה אֲבֹתֵינוּ תִשְׁלַחוּ כָּל נְשִׂאֵי בָהֶם**, ונשאר כלב מן המרגלים לכך לא הוצרך לקרותו נשיא שנית. (רבינו אפרים)
- פ. פחות מגיל עשרים ועל יותר מגיל חמישים לא נגזרה הגזירה. ויאיר בן מנשה היה בשעת הגזירה מעל חמישים שנה. (החזקוני)
- צ. צדיקים נחשבים כלפי הקב"ה כבעל לגבי האישה. (פרדס יוסף)
- ק. קבורת משה רבינו ידע גד שתיפול בחלק ארץ סיחון ועוג ולכן ביקש ליטול חלק בארץ זו. דכתיב (דברים לג כא) **וַיִּרָא רֵאשִׁית לּוֹ פִי שֵׁם חֶלְקָת מְחֻקָּק סְפוּן**. פרש"י - פִי יָדַע אֲשֶׁר שֵׁם בְּנַחֲלָתוֹ חֶלְקָת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחֻקָּק, וְהוּא מְשֵׁה (סוטה יג:). כדי שמשוה יהא קבור בחלקם על כן הקדים הכתוב גד לראובן אבל למשה לא אמרו הטעם הזה כיון שאינו מן הנימוס לומר בפניו טעם זה. (פרדס שמאי)*
- ר. רוב נשים דעתן כך ורובן על דעת כן נודרות. ולכן אפילו אם אמרה במפורש שאינה נודרת על דעת אביה או בעלה מכל מקום התורה נתנה אותה ברשות הבעל או האב שיוכל להפר לה. (שו"ת הרשב"א ח"ד סימן שי)
- ש. שבחו של משה הזכיר – שיכל לחיות הרבה שנים אם היה רוצה, שהרי הקב"ה תלה מיתתו בנקמת מדין, אעפ"כ לא רצה אלא לנקום מיד שנאמר [מיד לאחר הדיבור אל משה] (לא א) **וַיַּדְבֵּר מִשְׁה אֵל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאֲתֵכֶם**. (מושב זקנים)*
- ש. שני קדש ברנע הם – זה שבארץ כנען והוא נזכר בספר יהושע (טו א) **וַיִּצְא אֵל מִנְּגֵב לְמַעְלָה עֲקָרְבַיִם וְעֵבֶר צִנָּה וְעָלָה מִנְּגֵב לְקִדְשׁ בְּרִנֵּעַ**, וקדש ברנע שמשם נשתלחו המרגלים דכתיב (במדבר לח ט) **בְּשִׁלְחֵי אֲתֶם מִקִּדְשׁ בְּרִנֵּעַ לְרֵאוּת אֶת הָאָרֶץ**. ואין לומר שנשתלחו מקדש ברנע שבארץ כנען, שהרי משה רבינו לא נכנס לארץ, וקדש נמצאת בקצה גבול ארץ אדום. (החזקוני, דעת זקנים בשם הבכור שור)
- ת. תלמידו של משה רבינו פנחס הוא אליהו – יפרשה ויבארה באור בהיר ומאיר לכולם. כדי שלא לומר שזו אינה התורה של עכשיו אלא ממש תורה אחרת, לכן משה יחזור על הדברים כפי שמוכרים לנו ורק אליהו הנביא הוא פנחס תלמידו בשמשו כפה למשה רבינו הוא עתיד לפרשה ולבארה היטב. כדאיאת בזהר (ח"ג דף כז ב) פנחס הוא אליהו – ירש את תפקידו של אהרן להיות לפה למשה רבינו. כשם שמשוה היה אומר ההלכה בקיצור ואהרן מפרש באריכות כך לעתיד לבוא אליהו הנביא יפרש את התורה שבעל פה באור חדש ובהיר. (פניני הגר"א)

מקורות / חידודון *

- ב. כי הוא בכור יוסף למכיר בכור מנשה אבי הגלעד כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן גם כן על בניו שהיו אנשי מלחמה כי הם הלכו גלעד וילכודו ולכך נתן להם משה חלק גדול מהם ואולי היה עדין מכיר קיים ולא נגזרה עליו גזירת המדבר לפי שלא היה מפקודי משה ואהרן שהיה לו יותר מששים שנה והאריך שנים כדורות הראשונים. (הרמב"ן)
- ה. משעה שניתנה הארץ לאברהם זכה בה ובכל מה דאית בה ובכל מה דאית כלים. (גידולי טהרה סימן יז) **א"נ** דהטבילה היא להעלות מטומאת עכו"ם, וכיון שמצינו בירושלמי שבמלחמת סיחון ועוד הותרה הטומאה, לכן א"צ טבילה. (שו"ת שבט סופר סימן סז)
- ט. ומה שכתוב (לא מט) **ולא נפקד ממנו איש** היינו לדבר עבירה, ומספק נמי הוצרכו הזאה. (החזקוני)
- י. משה רבינו ראה שבעבר הירדן כח התורה מועט, על כן פנה מיוזמתו לשבט מנשה שיסכים שחצי השבט ינחל בעבר הירדן כי היו בני תורה וידריכו את בני גד ובני ראובן. (העמק דבר)
- כ. איתא במסכת שבת סד א לפי שזנו עיניהם מן הערוה. (רבינו אפרים)
- מ. ורש"י פירש - התרת נדרים שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר מעט רמז יש במקרא ואין על מה לסמוך אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה. (חגיגה י א)
- נ. במקרה שנמסרה לשלוחי הבעל והרי זה כמו שנכנסה לחופה, ומת הבעל. וחידוש הכתוב שאינה חוזרת לרשות אביה. (מושב זקנים)
- וְנָדַר אֱלֹמֶנָה וַגְרוּשָׁה פֶלֶאָשָׁר אֶסְרָה עַל נַפְשָׁה יָקוּם עָלֶיהָ.** (ל י) פסוק זה נכתב בין פרשת ארוסה לבין פרשת נשואה. **ולכאורה אין מקומו כאן.** אבל הוא מדויק ע"פ הגמרא (כתובות מט א) הרי שְׁמֹסֵר הָאֵב לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל, או שְׁמֹסְרוּ לְשִׁלּוּחֵי הָאֵב לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל, וְנִתְאָרְמְלָה בְּדָרְךָ אוּ נִתְגַּרְשָׁה, הַיֵּאָף אֲנִי קוֹרָא בָּהּ: בֵּית אֲבִיהָ שָׁל זֶה, או בֵּית בַּעְלָהּ שָׁל זֶה? אֶלָּא לֹאמַר לָךְ: כִּיּוֹן שֶׁיִּצְאָה שְׂעָה אַחַת מִרְשׁוֹת הָאֵב - שׁוֹב אֵינִי יְכוֹל לְהַפְּרֵה. א"כ מקומו בין אירוסין לנשואין. (טעמא דקרא)
- ס. פירש"י **כגון ביישוב בית שני** עכ"ל. דקדק לפרש כן הכא משום דבחורבן בית ראשון נמשלו ישראל לאלמנה כמ"ש (איכה א א) אִיכָה וְשָׁכַח בְּדָד הָעִיר רַבְתֵּי עִם הַיְתֵהָ פְּאֵלְמֶנָה. וכשנגאלו בבנין בית שני מקרי **מציב גבול אלמנה** דהיינו בנין בהמ"ק ולאפוקי בגלות השתא אין זה מקרי בתי ישראל ביישובן כיון דבהמ"ק חרב לא שייך ביה מציב גבול אלמנה אבל בית גאים ודאי דשייך השתא. (חידושי אגדות – ברכות נח:)
- הרואה בתי כנסיות** של ישראל ביישובן אומר 'ברוך מצייב גבול אלמנה', בחורבן אומר 'ברוך דיין האמת', בתי עובדי האילים ושאר בעלי האמונות הקדומות שלא היו גדורות בדרכי הדתות והם הנזכרים בתלמוד תמיד בלשון אומות העולם כל שראה אותם ביישוב ובשלוה אומר: **בית גאים יסח ?-הנה** בחורבן אומר: **א-ל נקמות ?-הנה.** (המאירי – שם)
- בית גאים יסח ?-הנה ויצב גבול אלמנה.** פסוק הוא במשלי טו כה. **אֶל נְקָמוֹת ?-הנה אֶל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ.** תהלים צד א.
- ק. **היה לו להקדים בני ראובן הבכור,** ותדע כי המפרשים אמרו שמקנה בני גד היה מרובה על של ראובן והיינו דכתיב **ולבני גד עצום מאוד** ר"ל יותר משל ראובן ועל כן אמרו בני גד דבריהם קודם לבני ראובן הבכור לפי שהיה צערן גדול על של ראובן. ואני אומר שאם כן הוא, ודאי לא מפני צערן קפצו בראש כי אם מתוך רום לבבם קפצו לדבר בראש לפני בני ראובן הבכור, כי כך טבע העושר שנותן רום לב לבעליו ועשיר הדיוט קופץ בראש ויענה עזות לא ישוב מפני כל איש אינו חולק כבוד לבכור ולא לשום בעלי המעלה האמיתית בחשבם כי ע"י העושר הוא מתרומם. (כלי יקר)
- הם היו בעלי העצה תחלה לכך קדמם הכתוב.** ועוד שהיו בעלי גבורה יותר מבני ראובן כענין שכתוב (דברים לג) **וטרף זרוע** וגו', ולא היו מתפחדים מאנשי הארץ לשבת במקומות אלו אע"פ שהיו רחוקים משאר השבטים שהיו מקובצים בארץ הקדושה. (רבינו בחיי)
- הקדים הכתוב בני ראובן** בפסוק הראשון **ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד** כמשפט כי הוא הבכור וכן הגבירה וכן כשיספר הכתוב המעשה הזה יאמר (דברים ג טז) **ולראובני ולגדי נתתי אבל בכל הפרשה הזו יקדים בני גד** כי הם נתנו העצה הזאת והם היו המדברים תחלה למשה בנחלה הזאת והם היו גבורים יותר מבני ראובן כמו שנאמר (שם לג כ) **וטרף זרוע אף קדקד** ולפיכך לא היו יראים לשבת לבדם בארץ הזאת מפני יושבי הארץ. (הרמב"ן – לב ב)
- ש. דבר אחר הקב"ה אמר למשה כבר הגיע זמנך להיפטר מהעולם, השיב לו רבש"ע הניחני עד שאנקום נקמת מדין דכתיב (במדבר כה יז) **צָרוּר אֶת הַמַּדְיָנִים וְהַפִּיִּתִם אוֹתָם.** ועוד ירא אני שאם אני אמות קודם שימות בלעם יקלל את ישראל. אמר לו הקב"ה כל רצונך אמלא, מיד אמר לו **נָקָם נְקָמָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמַּדְיָנִים אַחַר תֵּאֶסֶף אֶל עַמִּיךָ.** ובזאת הנקמה נהרג בלעם שנאמר **וְאֵת בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בְּחֶרֶב.** (מושב זקנים)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת